

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) kiittää lausuntopyynnöstä ja mahdollisuudesta kommentoida luonnosta koulutuspoliittisesta selonteosta.

Yleisesti SLL on tyytyväinen, että koulutuspoliittinen selonteko on päätetty tehdä ja näin koota yhteen koulutukseen liittyviä tavoitteita seuraaville vuosikymmenille. Kuten selonteossa todetaan, on olennaista sivistyspalvelujen näkökulmasta, että koulutuspoliittisella kentällä löydetään sellaisia ratkaisuja ja rakenteita, jotka mahdollistavat korkeatasoisen koulutuksen varhaiskasvatuksesta aikuisten jatkuvaan oppimiseen saakka kaikissa Suomen osissa. Ratkaisujen ja rakenteiden tulee olla tarkoituksenmukaisesti kiinnittyneitä kuhunkin koulutusasteeseen ja -sektoriin, tieteen ja taiteen perustavoitteisiin sekä oppijoiden tarpeisiin. SLL on kuitenkin harmissaan siitä, ettei koulutuspoliittisesta selonteosta löydy kovasti toivottua ja lupailtua rohkeutta ja kunnianhimoa.

Yksi keskeinen puute selonteossa ovat toimet lasten, nuorten ja opiskelijoiden hyvinvoinnin eteen. Mielenterveyden ongelmat ovat nykyisin suurin syy työkyvyttömyyteen, ja luvut kasvavat jatkuvasti opiskelijoidenkin kohdalla. Selvitysten mukaan erityisesti lukiolaistytöt ovat hyvin uupuneita. Siksi SLL peräänkuuluttaa, että selontekoon lisätään huomioita opiskelijoiden tuki- ja ohjauspalveluista sekä mielenterveyden edistämisestä. Samalla SLL edellyttää, että opiskelijoiden osallisuutta korostetaan, sillä osallisuus on yksi terveyttä ja hyvinvointia edistävä tekijä.

Läpi selonteon on myös useita mainintoja toisen asteen koulutuksen rakenteellisesta kehittämisestä. SLL vastustaa jyrkästi suunnitelmia toisen asteen duaalimallin lakkauttamisesta. On tärkeää, että jatkossakin toisen asteen koulutus pohjautuu malliin, jossa lukio ja ammatillinen koulutus toteuttavat toisistaan erillisiä tehtäviä ja niitä kehitetään itsenäisesti molempien koulutusmuotojen tarpeet ja lähtökohdat huomioiden.

Koulutuspolitiikassa on tärkeää, että niin tehtyjen kuin tulevien uudistusten toimeenpanoa seurataan pitkäjänteisesti ja päätöksiä tehdään tutkitun tiedon perusteella. Uudistustyössä tulee myös ottaa huomioon ja selvittää vaikutukset nuorten hyvinvoinnille. Tämän vuoksi SLL esittää, että jatkovalmistelussa selontekoon lisätään mukaan lapsi- ja nuorivaikutusten arviointi, jossa arvioidaan toimenpiteiden vaikutuksia lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. Arvioinnissa olennaista on lasten ja nuorten kuuleminen ja osallistaminen prosessiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Lisäksi SLL haluaa esittää huolen selonteon valmisteluprosessista. Selonteon valmistelu lähti hyvin käyntiin sidosryhmiä osallistaen, mutta helmikuun 2020 verkkoavoriihen ja sidosryhmätilaisuuden jälkeen sitouttaminen on ollut heikompaa. Yhtä selonteon vaikutuksen kohteena olevista kohderyhmistä, opiskelijoita, ei ole kuultu millään tavalla tarkemmin valmistelun edetessä. SLL toivoo, että laadittaessa selonteon toteutussuunnitelmaa, sidosryhmät olisivat vahvasti mukana valmistelutyössä ja sidosryhmien sitouttamiseen panostetaan toimeenpanosuunnitelman toteuttamisessa.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Suomalaisen koulutuspolitiikan ydin ja ylpeydenaihe on läpi vuosien ollut maksuttomuus. Lukukausi- ja muiden maksujen käyttöön ottamista väläytellään kuitenkin vuosittain. SLL esittää, että selonteossa olevaan visioon kirjataan koulutuksen maksuttomuuden periaate aina varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle saakka. Maksuttoman koulutuksen avulla jokaisella on mahdollisuus sivistää ja kouluttaa itseään taloudellisista lähtökohdista riippumatta.

Lisäksi SLL ehdottaa, että visioon kirjataan tavoitteeksi, että koulutusta on saatavilla ympäri Suomen siten, ettei nuoren tarvitse muuttaa pois kotoa suorittaakseen lukiokoulutuksen.

SLL ymmärtää mahdollisen tarpeen lainsäädännön, rahoitus- ja koulutusjärjestelmien rakenteiden sekä toimintatapojen kehittämiseen, mutta haluaa kuitenkin muistuttaa, ettei uudistusta kannata tehdä ja raja-aitoja madaltaa romuttamalla jo voimassa olevaa ja toimivaa toisen asteen koulutusjärjestelmää. Jo nyt koulutuksen järjestäjinä on koulutuskuntayhtymiä, jotka järjestävät niin lukio- kuin ammatillista koulutusta, sekä toisaalta opiskelijoilla on mahdollisuus suorittaa jatko-opintoihin valmistavan yleissivistävän lukiokoulutuksen ja ammatillisesti opiskelijaa kehittävän ammatillisen koulutuksen yhdistelmä kaksois- tai kolmoistutkinnon muodossa.

SLL tervehtii ilolla visiossa olevaa ajatusta digitalisaation ja tietovarantojen hyödyntämisestä tulevaisuuden koulutuksessa. SLL toivoo, etteivät digi- ja etäopetus kuitenkaan syrjäytä tulevaisuudessa lähiopetusta opetuksen ensisijaisena muotona, vaan toimivat täydentävässä roolissa. Digitaalinen ja etänä tapahtuva opetus tukevat ja tuovat koulutusta saavutettavammaksi ympäri Suomen.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Varhaiskasvatuksen ja peruskoulun tehtävänä on kasvattaa ja valmistaa nuoria toisen asteen opetukseen. On hälyttävää, että kansainvälisissä ja kansallisissa oppimistutkimuksissa näkyy erityisesti laskua niin luku- kuin laskutaidossakin, jotka muodostavat pohjan osaamisen kartuttamiselle. Tämä tarkoittaa, ettei peruskoulu pysty entiseen tapansa tasaamaan oppilaiden osaamiseroja, mikä heikentää muun muassa koulutuksellista tasa-arvoa ja näkyy pahimmillaan koulujen eriarvoistumisessa oppilasvalikoitumisen kautta.

SLL on pettynyt siitä, ettei selonteossa tarkastella oppilaan ja opiskelijan koulutuspolkua kokonaisuutena, vaan tarkastelu tehdään lähinnä koulutusasteikohtaisesti. Tästä johtuen selonteossa kiinnitetään huomiota eri koulutusasteisiin yksilöinä unohtaen niiden välisiin siirtymiin liittyvät haasteet ja mahdolliset pullonkaulat.

Perusopetuksen osalta selonteossa tulee kiinnittää enemmän huomiota lasten ja nuorten saamaan tukeen ja ohjaukseen. Samalla uudistuksissa täytyy huomioida koulutuksen laadusta huolehtiminen säästötavoitteista huolimatta. On myös outoa, ettei selonteossa huomioida ollenkaan perusopetuksen ja toisen asteen välisen nivelvaiheen haasteita. Näihin täytyy kiinnittää huomiota, vaikka oppivelvollisuuden laajentaminen tulee voimaan ja sen myötä kunnille ja koulutuksen järjestäjille avautuu uusia mahdollisuuksia esimerkiksi osoittaa nuorelle opiskelupaikka. Näin ollen onkin tärkeää panostaa entistä enemmän yläkoulun oppilaanohjaukseen, jotta lukioon hakeutuu motivoituneita opiskelijoita.

SLL pitää tärkeänä, että selonteon toimenpiteissä nostetaan yhdeksi kohdaksi maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimisedellytysten ja koulutussiirtymien turvaaminen. On tärkeää, ettei maahanmuuttajataustaisia oppilaita kategorisesti ohjata peruskoulusta ammatilliseen opetukseen, vaan heille tarjotaan todellinen mahdollisuus myös lukiokoulutukseen. Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun selvityksen mukaan etenkin naispuolisilla afrikkalaistaustaisilla nuorilla oli kokemuksia siitä, että heitä ohjattiin stereotyyppien perusteella hoitoalalle. Rodullistavan ohjauksen sijaan jokaista nuorta tulee tukea yksilöllisesti kohti heitä kiinnostavia alavalintoja.

Mahdollisuutta hakeutua lukiokoulutukseen voidaan tukea tulevaisuudessa tutkintokoulutukseen valmentavan TUVA-koulutuksen avulla. Valmentavan koulutuksen tehtävä on vahvistaa opiskelijan kielellisiä ja kulttuurillisia valmiuksia siirtyä toiselle asteelle. Valmentavaa koulutusta tulee olla saatavilla yhdenvertaisesti ja tasalaatuisesti joka puolella Suomea.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

LUKIOKOULUTUS

SLL on erittäin huolissaan selonteossa useammassa kohdassa olevista ehdotuksista rakenteellisesta kehittämisestä toisen asteen koulutuksessa. Selontekoluonnos ei tällaisenaan tunnista eri

koulutusmuotojen erityispiirteitä ja -tehtäviä, mikä aiheuttaa epävarmuutta ja tulkinnanvaraisuutta tekstin sisällöstä.

SLL vaatii, että selonteossa yksiselitteisesti todetaan, että lukio- ja ammatillista koulutusta kehitetään jatkossakin omina koulutusmuotoinaan huomioiden molempien lähtökohdat, tarpeet ja erityispiirteet. Jo nyt opiskelija voi halutessaan yhdistää lukion yleissivistävää koulutusta ja ammatillista koulutusta kaksois- ja kolmoistutkintojen avulla. Jos haluamme lisätä kaksois- ja kolmoistutkintojen suorittaneiden määrää, ei tämä tapahdu koulutusrakenteita muuttamalla, vaan esimerkiksi lisäämällä nuorten tietoisuutta niistä.

Samalla on tärkeää ymmärtää, että jo nyt eri koulutusmuodot tekevät yhteistyötä keskenään. Samanaikaisesti yhteistyötä tehdään saman koulutusmuodon sekä eri koulutusasteiden toimijoiden kesken. Tulevaisuudessa yhteistyö tulee olemaan merkittävässä roolissa, kun etenkin lukiokoulutuksen saavutettavuudesta huolehtiminen tulee edellyttämään järjestäjien yhteistyötä. Sekä koulutusmuotojen ja -asteiden välistä että sisäistä yhteistyötä voidaan kehittää jatkossa raivaamalla pois sitä mahdollisesti estäviä tai hidastavia tekijöitä.

Jos koulutuksen järjestäjien hartioita halutaan leventää mahdollisilla yhdistämisillä ja lukioverkoston rakenteellisella kehittämisellä, tulee näissä muutoksissa kuulla alueen lukiolaisia ja yläkoululaisia. SLL painottaa, ettei lukioita tule lakkauttaa etenkään sieltä, missä ne turvaavat koulutuksen saavutettavuutta.

LUKIOKOULUTUKSEN RAHOITUS JA LAATU

SLL tukee selonteon ajatusta siitä, että tulevaisuuden väestönkehitys tulee vaikeuttamaan koulutuksen järjestämistä tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti. Haasteena on erityisesti rahoituksen riittävyys ja kuntien eriytyvien olosuhteiden huomioiminen kehityksessä. Jotta voidaan taata koulutuksen maksuttomuus, laatu, tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja saavutettavuus, edellyttävät nämä merkittäviä panostuksia koulutukseen tulevina vuosina.

SLL ehdottaa, että selonteossa tehdään pitkän tähtäimen suunnitelma lukiokoulutuksen rahoituksen tulevaisuudesta ja lukiorahoitusta kurittavan, yli 100 miljoonan euron rahoitusvajeen paikkaamisesta. On myös tärkeää tunnustaa selonteossa toisen asteen koulutuksen järjestämisen todellisten kustannusten ja nykyisen rahoituksen välinen epäsuhta. Tämä on keskeistä varsinkin nyt, kun oppivelvollisuuden laajentaminen lisää toisen asteen koulutuksen määrärahatarpeita.

Heikko rahoitustilanne on aiheuttanut haasteita toisen asteen koulutuksen saavutettavuudelle. Viimeisten 20 vuoden aikana lukioverkko on harventunut ja lukioden määrä vähentynyt

dramaattisesti yli sadalla lukiolla. SLL esittää lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän uudistamista siten, että se edistää samalla lukiokoulutuksen saavutettavuutta. Uudistus on syytä toteuttaa lisäämällä perusrahoitukseen pohjautuvaan rahoitusjärjestelmään niin sanottu saavutettavuuskorotus, joka korvaisi pienten lukioiden lisän. Maksamalla korotettua valtionosuutta harvaan asuttujen alueiden lukioille turvataan alueellista tasa-arvoa.

Samalla SLL ehdottaa, että tulevaisuudessa lukioiden laatua, saavutettavuutta ja opiskelijoiden perusoikeuksien toteutumista seurataan syksyn 2020 budjettiriihessä päätetyn lukion laatuohjelman avulla. Ohjelman toteuttamisen yhteydessä lukioihin voidaan kehittää valtakunnallinen opiskelijapalautejärjestelmä, joka toimisi lukiokoulutuksen laadunvarmistuksen merkittävänä osana tuoden vertailukelpoista tietoa koulutuksen laadusta ja opiskelijoiden hyvinvoinnista. Palautejärjestelmä lisäisi opiskelijoiden osallisuutta ja motivaatiota sekä sitä kautta viihtyvyyttä opiskeluympäristössä. Järjestelmän luominen on tärkeä askel koulutusasteiden välisen tasa-arvon luomiseksi: vastaavat valtakunnalliset palautejärjestelmät ovat käytössä jo ammatillisessa koulutuksessa ja korkea-asteella. Opiskelijapalaute voidaan myös sisällyttää osaksi rahoitusjärjestelmäuudistusta.

LUKIOKOULUTUKSEN SISÄLTÖJEN KEHITTÄMINEN

Lukiokoulutuksen kivijalka on ylioppilaskirjoitukset. Viime vuosien aikana ylioppilaskirjoituksia on uudistettu jo paljon ja lisää muutoksia on seuraavien vuosien aikana tulossa. SLL on harmissaan siitä, ettei ylioppilaskirjoituksia tai niiden uudistuksia mainita selonteossa lainkaan. SLL toivoo, että tehtyjen uudistusten vaikutuksia opiskelijoiden hyvinvointiin ja tutkinnon läpäisyyn seurataan. Rakenteiden jatkuva muokkaaminen vaikeuttaa lukiolaisten mahdollisuutta ennakoida tulevaa sekä koulutus- ja uravalintojen tekemistä aiheuttaen samalla ylimääräistä kuormitusta lukiolaisille.

Selonteossa on ymmärretty hienosti digitaalisen kehityksen ja teknologian luomat mahdollisuudet opetuksen kehittämisessä muun muassa opetusvälineiden osalta. SLL korostaa, että teknologian ja digitaalisten sisältöjen luonteva ja joustava hyödyntäminen osana opetusta ovat osa laadukasta lukiokoulutusta. Digitalisaation ja teknologian luomilla mahdollisuuksilla voidaan myös ratkaista lukiokoulutuksen saavutettavuuteen liittyviä haasteita lisäämällä etäopetusteknologian avulla opintojaksotarjontaa esimerkiksi pienemmissä lukioissa. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että ensisijainen opetusmuoto tulee olla tarpeeksi pienissä opiskelijaryhmissä toteutettu lähiopetus.

Tieto- ja viestintätekniiikan lisääminen opetuksessa edellyttää, että jokaisella lukiolla on riittävät ja ajanmukaiset välineet ja yhteydet. Opetushenkilökunnan tulee kouluttautua säännöllisesti tietotekniikan kehittyessä, ottaa aktiivisesti käyttöön uusia keinoja hyödynnettäväksi opetuksessa ja saada tähän koulutuksen järjestäjältä tukea. Nykyaikaisten laitteiden lisäksi olennaista on myös huolehtia sähköisten oppimisympäristöjen ja sovellusten kehittämisestä ja käyttöönottamisesta lukiokoulutuksessa.

Selonteossa on nostettu toimenpiteeksi toisen asteen koulutuksen kansainvälisyyden vahvistaminen lisäämällä opiskelijoiden ja opetus- ja ohjaushenkilöstön yhdenvertaisia mahdollisuuksia fyysiseen tai virtuaaliseen liikkuvuuteen. SLL kannattaa ajatusta ja toivoo, että lukiolaisille mahdollistetaan tulevaisuudessa paremmat mahdollisuudet yksilöliikkuvuuteen vaikuttamalla Erasmus+-ohjelman rakenteisiin.

LUKIOKOULUTUKSEN JA TYÖELÄMÄN VÄLINEN YHTEISTYÖ

Selonteossa yhdeksi tavoitteeksi on nostettu lukiokoulutuksen ja työelämän välisen yhteistyön vahvistaminen. Tavoite on tärkeä ja on hienoa, että se on sisällytetty selontekoon. Selonteossa ei kuitenkaan juuri mainita konkreettisia toimenpiteitä, joilla tavoitetta voidaan edistää.

Ratkaisuna tähän SLL esittää, että jokaiselle lukiolaiselle tarjotaan tulevaisuudessa valinnainen TET-jakso, jonka voi viettää työelämään tai korkeakouluun tutustuen. Tällä hetkellä valinnaisen TET-jakson suorittaminen on mahdollista vain pienessä osassa lukioita. Lisäksi talous-, työelämä- ja työnhakutaitojen opetus tulee ottaa kiinteäksi osaksi perusopetusta ja toisen asteen koulutusta. Lukioiden yrittäjyyskurssien tarjontaa tulee myös laajentaa, ja opiskelijalla tulee olla mahdollisuus tutustua opintojensa yhteydessä yrityksiin ja yrittäjyyteen esimerkiksi yritysvierailujen muodossa.

LUKIOLAISTEN HYVINVOINTI

Jaksamisen haasteet ovat yleinen teema lukiolaisten hyvinvoinnista puhuttaessa. Lukiolaisbarometrissä 2019 lukiolaisista 40 prosenttia koki omat opintonsa henkisesti raskaiksi. Jaksaminen oli myös yli kolmasosalla syynä opintojen hidastumiseen. Kouluterveyskyselystä 2019 selviää, että lähes 40 prosenttia lukion 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoista oli ollut huolissaan mielialastaan viimeisen vuoden aikana. Tulokset olivat huolestuttavia jo ennen koronakriisiä, ja keväällä 2020 SLL:n toteuttaman kyselyn mukaan jopa 60 prosenttia lukiolaisista koki etäopinnot henkisesti raskaiksi. Jaksamishaasteiden ohella eri tutkimukset osoittavat, että noin 20–25 prosenttia nuorista kärsii jostakin mielenterveyden häiriöstä.

Edellä mainituista syistä nuorten ja opiskelijoiden hyvinvoinnin ja jaksamisen laiminlyönti läpi selonteon on vakava puute. SLL vaatii, että nuorten mielenterveyden edistäminen ja hyvinvointi nostetaan läpileikkaavaksi teemaksi ja strategiseksi tavoitteeksi selonteossa.

Lukioiden hyvinvointityön perustana toimii opiskeluhoolto, johon kuuluvat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitaja- ja lääkäripalvelut. SLL:n tavoitteena on niin yhteisöllisten kuin yksilökohtaisten opiskeluhoitopalveluiden toimivuus ja erityisesti psykologipalveluiden riittävyyden on turvaaminen. Kouluterveyskyselyn 2019 mukaan

lähes joka toinen lukiolainen ei ole saanut tukea ja apua koulun aikuisilta erityisesti mielialaan liittyviin asioihin, vaikka olisi tarvinnut.

Opiskeluhuollon palveluita on kehitettävä vastaamaan opiskelijoiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin haasteisiin, ja palveluiden on oltava saatavilla mahdollisimman matalalla kynnyksellä, riittävän nopeasti sekä tasalaatuisesti ympäri Suomen. Osana opiskeluhoitoa tulee panostaa yhteisöllisyyteen sekä ehkäistä työrauhaongelmia, kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää. Yleisesti tulee varmistaa, että oppilaitoksissa ja opetuksessa vallitsee oppimista edistävä ilmapiiri.

Opiskeluhuollon toiminnan lisäksi yhteisöllisyyden ja opiskelijoiden osallisuuden osalta tärkeässä roolissa ovat lukioiden opiskelijakunnat. Lukiolain mukaan koulutuksen järjestäjän on turvattava opiskelijakunnalle riittävät toimintaedellytykset. Nuoruudessa saadut kuulluksi tulemisen kokemukset ja opit demokraattisesta päätöksenteosta yhteisössä kehittävät nuorten päätöksentekojen ja keskustelutaitojen sekä lisäävät ymmärrystä yhteiskunnasta. SLL ehdottaa, että selonteossa linjataan, miten opiskelijakuntien tekemää yhteisö- ja vaikuttamistyötä voidaan kehittää ja vahvistaa pidemmällä aikavälillä.

Osion toimenpiteiden yhteydessä mainitaan fyysinen hyvinvointi, mutta myöskään liikunnallisuuden edistämiseen liittyviä teemoja ei selonteossa esiinny. Fyysisen aktiivisuuden vähenemisen myötä tulevaisuudessa on yhä tärkeämpää mahdollistaa liikkuminen opiskelupäivien aikana ja niiden yhteydessä. Oppimisyhteisöjen liikunnallinen toimintakulttuuri ja liikuntaan kannustava ympäristö tukevat oppimista ja opiskelukykyä. Hallitusohjelman Liikkuva opiskelu -ohjelman tavoitteena on lisätä opiskelijoiden fyysistä aktiivisuutta ja opiskelukykyä kehittämällä oppilaitosten toimintakulttuuria. SLL esittääkin, että selontekoon lisätään Liikkuva opiskelu -ohjelma ja sen tavoitteet fyysisen hyvinvoinnin edistämiseksi.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Korkeakoulutuksen visio 2030:ssä asetetaan tavoitteeksi, että vähintään puolet nuorista aikuisista suorittaa korkeakoulututkinnon. Kuten selonteossa todetaan, tavoitteen saavuttaminen edellyttää merkittäviä ja pitkävaikutteisia päätöksiä koulutuksen laajentamisesta. Samalla on tärkeää puuttua ei-toivottuihin välivuosiin toisen asteen ja korkeakoulutuksen välillä. Esimerkiksi vuonna 2019 uusista ylioppilaista 70 prosenttia jäi Tilastokeskuksen mukaan ilman jatkokoulutuspaikkaa. Tilanne on merkittävästi heikentynyt viimeisten vuosien aikana, sillä vielä vuonna 2007 lähes puolet, 48 prosenttia, uusista ylioppilaista jatkoi opintojaan samana vuotena. Tästä syystä SLL kannattaa aloituspaikkojen lisäämistä korkeakouluihin.

Korkeakoulujen opiskelijavalintoja tulee kehittää siten, että ylioppilaskirjoitusten tuloksia käytetään tehokkaasti hyödyksi korkea-asteen opiskelijavalinnassa. Samalla on tärkeää ymmärtää opiskelijavalintojen ajankohdassa oleva haaste: ylioppilaskirjoitusten tulokset tulevat toukokuussa vain muutama päivä ennen ensimmäisiä pääsykokeita. Tämä aiheuttaa haasteita ennakoita pääsykokeen edellyttämää valmistautumisen tarvetta ja näin ollen aiheuttaa tarpeetonta kuormitusta lukiolaisille. Lisäksi todistusvalinnassa käytettävät pisteytysmallit ovat herättäneet

paljon keskustelua ja kritiikkiä. Jatkossa huomiota tulee kiinnittää oppiaineiden pisteyttämisen reiluuteen huomioiden alojen eroavaisuudet sekä opiskelijälähtöiseen viestimiseen pisteytyksistä.

Samalla on tärkeää turvata mahdollisuus päästä tutkinto-opiskelijaksi pääsykokeen kautta, jotta myös huonommin ylioppilaskirjoituksissa menestyneillä on mahdollisuus hakeutua haluamilleen aloille. Vaihtoehtoisia väyliä korkeakouluihin, kuten avoimen korkeakoulun opintoja ja MOOC-kurssien suorittamista, tulee kehittää ja ottaa laajempaan käyttöön. Lähtökohtaisesti näiden vaihtoehtoisten sisäänottoväylien tulee olla maksuttomia hakijalle. Vaihtoehtoisen väylän kautta sisäänotettavien määrän tulee olla sellainen, että pääosa opiskelijoista valitaan todistusvalinnan ja pääsykokeiden perusteella.

Lisäksi on tärkeää tukea niitä nuoria, jotka jäävät ilman jatko-opiskelupaikkaa valmistumisvuotenaan. Ratkaisuna tähän SLL esittää, että ilman jatko-opiskelupaikkaa jääneille ylioppilaille tarjotaan koulutusseteli avoimen korkeakoulun opintoihin yhtenä työllisyyttä edistävänä keinona. Koulutusseteli mahdollistaisi nuorille erinomaisen keinon hankkia osaamista korkeakouluopinnoista jo ennen tutkinto-oikeuden saamista.

Samanaikaisesti koulutuspoliittisen selonteon kanssa valmistellaan korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmaa. Tässä yhteydessä on tärkeää ymmärtää lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön merkitys korkeakouluun hakeutumisen kynnyksen madaltajana. SLL korostaa erityisesti siitä huolehtimista, että myös haja-asutusalueiden lukioissa korkeakoulu yhteistyö toteutuisi laajasti ja kaikilla lukiolaisilla olisi mahdollisuus esimerkiksi kurkistuskursseihin.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

-

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

-

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Vuoden 2020 aikana tehtiin merkittävää työtä jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen parissa. SLL on pettynyt siitä, ettei lukiokoulutuksen merkitystä jatko-opintoihin valmistavana koulutuksena huomioida. SLL muistuttaa, että aikuislukiot ovat erinomainen väylä osaamisen kehittämiseen: aikuislukio mahdollistaa opiskelijalle keinon vahvistaa korkeakouluopiskelun edellyttämiä valmiuksia. Näin ollen on tärkeää tunnustaa aikuislukioiden merkitys osana jatkuvan oppimisen koulutustarjontaa.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Selonteossa keskitytään enimmäkseen opetushenkilöstön saatavuuteen ja osaamiseen. Ohjaus- ja muuhun henkilöstöön liittyvät kirjaukset jäävät valitettavan heikolle tasolle. Oppilaitoksissa henkilöstön monialaisuus edistää koko yhteisön hyvinvointia ja toimii voimavarana. SLL peräänkuuluttaakin, että jatkovalmistelussa esitetään linjauksia myös tästä.

SLL kannattaa lämpimästi opettajankoulutuksen ja muun henkilöstön koulutuksien kehittämistä sekä niiden laadusta huolehtimista. Koulutusten tulee perustua ajantasaiseen ja tutkimukseen perustuvaan tietopohjaan. SLL haluaa tuoda esiin teemoja, joita henkilöstön koulutuksissa tulee kehittää.

Vaikka sukupuolitietoisuus ja -sensiivisyys ovat jo vuosia olleet osana opetussuunnitelmia, eivät ne kuitenkaan tule osaksi oppilaitosten arkea ilman asennemuutosta ja tietoisuuden lisäämistä, mikä vaatii henkilökunnan kouluttamista. SLL katsoo, että opettajankoulutukseen ja täydennyskoulutukseen tulee sisällyttää opetusta liittyen seksuaalisuuden, sukupuolen ja kehojen moninaisuuteen. Opettajien ja muun henkilöstön tulee saada koulutusta syrjinnän tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen.

SLL pitää huolestuttavana sitä, miten pienessä roolissa ohjaushenkilöstö on selonteon luonnoksessa kokonaisuudessaan. Selontekoon tulee lisätä vuonna 2020 aloitettu opinto-ohjauksen kehittämisohjelma, jonka työ koskee perusopetusta, ammatillista koulutusta sekä lukiokoulutusta. Opinto-ohjauksen rooli on kasvanut viime vuosina erityisesti korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten vuoksi, kun opiskelijat alkavat yhä aiemmin suunnitella hakukohteitaan.

SLL:n mukaan opinto-ohjausta tulee saada läpi lukion ja sen tulee olla yksilöllisempää. Lukiolaisbarometrin 2019 mukaan vain noin puolet lukiolaisista koki saaneensa opinto-ohjaajalta riittävästi ohjausta jatko-opintoihin. Opinto-ohjaukseen tulee säätää sitovaksi henkilöstömitoitukseksi 200 opiskelijaa yhtä täysipäiväistä opinto-ohjaajaa kohden. Tämä tarkoittaa Suomen opinto-ohjaajien laskelmien mukaan 190 uutta opoa lukiokoulutukseen, mikä vaatii myös koulutusmäärien tarkastelua.

SLL toivoo, että opinto-ohjaajien koulutuksessa kiinnitetään erityistä huomiota yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon. Oppiaineiden ja koulutusvalintojen eriytymistä perustuen stereotypioihin tai yksilön ulkoisiin ominaisuuksiin tulee purkaa aktiivisesti, ja tässä opinto-ohjaajilla on merkittävä rooli. Lisäksi opinto-ohjaajien osaamista kansainvälisistä mahdollisuuksista tulee lisätä, jotta he pystyvät ohjaamaan mahdollisimman tehokkaasti myös ulkomaille opiskelemaan suuntaavia opiskelijoita.

Selonteossa on hyvin vähän konkretiaa liittyen perus- ja toisen asteen oppilaitoksissa toimivaan opiskeluhuoltotyöhön. Hallitusohjelmassa on luvattu säätää sitovat henkilöstömitoitukset opiskeluhuollon palveluihin. SLL:n mielestä lukiossa tulee olla täysipäiväinen terveydenhoitaja, koulukuraattori ja -psykologi enintään 600 opiskelijaa kohti sekä täysipäiväinen lääkäri 2000 opiskelijaa kohti.

Selonteossa on lisäksi tarpeen arvioida sote-uudistuksen vaikutukset opiskeluhooltoon. SLL vastustaa opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestämistä vastuun siirtoa hyvinvointialueille. Mikäli muutos silti tapahtuu, on pidettävä tiukasti huolta periaatteesta, että psykologien ja kuraattorien pääasiallinen työ tapahtuu oppilaitosten tiloissa, jotta matalan kynnyksen tuki ja ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen opiskeluhoolto eivät kärsi.

Lukiolaiset saavat oikeuden erityisopetukseen 1.8.2021. Lain tultua voimaan on arvioitava sen toteutumista, ja erityisopettajien koulutusmäärissä tulee huomioida tarve uusille ammattilaisille.

SLL peräänkuuluttaa myös henkilöstöön liittyvissä kirjauksissa hyvinvointiin liittyviä teemoja. Tulevaisuudessa on tärkeää kouluttaa kasvatus- ja opetusalan ammattilaisia hyödyntämään liikunnallisuutta ja fyysistä aktiivisuutta kasvun, oppimisen sekä opiskelu- ja työkyvyn edistämiseksi sekä huomioimaan ennaltaehkäisevä mielenterveyden edistäminen oppilaitoksen jokaisen työntekijän vastuutehtävänä.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Opintotukijärjestelmään liittyen selonteossa on useita hyviä tavoitteita, kuten indeksikorotukset, korotukset opintorahaan sekä tulojen nostaminen. SLL on kuitenkin huolissaan tuen lainapainotteisuuden vahvistamisesta korottamalla lainatakauksen määrää. Opiskelijat kantavat tälläkin hetkellä yhteensä jo noin neljän miljardin lainataakkaa, vaikka koulutusasteesta ja -alasta riippuen heillä on erilaiset mahdollisuudet saada laina tehokkaasti maksetuksi pois.

Järjestelmässä on muitakin haasteita. SLL:n mukaan opintotuki tulee ulottaa kaikille toisen asteen opiskelijoille eli luopua 17 vuoden ikäraajasta, ja huoltajien tulojen alentava vaikutus opintotukeen on poistettava kokonaan. Asumistukioikeus tulee laajentaa kaikille itsenäisesti asuville toisen asteen opiskelijoille riippumatta opintotukioikeudesta, eikä opintotuen taso saa olla sidottu täysi-ikäisyyteen.

Opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin vuonna 2017 ei ole ollut mutkatonta: Alusta lähtien opiskelijat ovat huomauttaneet yleisen asumistuen ruokakuntakohtaisuuden haasteista opiskelijoille tyyppillisessä kämppisasumisessa sekä avoliitoissa, kun työssäkäyvä asukas joutuu useissa tapauksissa elättämään opiskelevaa asuinkumppaniaan. SLL kannattaa ruokakuntakohtaisuuden poistamista opiskelijoilta ensitilassa.

Opintotuki on monimutkainen kokonaisuus, jota on vuosien varrella vuorotellen leikattu ja paikattu. Toisen asteen koulutuksen maksuttomuus tulee hieman helpottamaan tilannetta tulevaisuudessa, mutta tästä huolimatta päätoiminen opiskelu pelkän opintorahan ja asumistuen turvin on tehty

käytännössä mahdottomaksi. Muutostoimenpiteiden vaikutuksia ei ole myöskään arvioitu uudistusten välissä. Lukiolaisista 27 prosenttia on ilmoittanut tekevänsä töitä opintojensa ohella (Lukiolaisbarometri 2019). Työnteko on näillä opiskelijoilla pois opiskelusta ja jaksamisen kannalta tärkeää vapaa-ajasta.

Pirstaleisen opintotukijärjestelmän paikkailu ei kuitenkaan pidemmällä aikavälillä ole kestävä. SLL vaatii, että opiskelijat otetaan mukaan sosiaaliturvauudistukseen. Sosiaaliturvan kokonaisuudistuksessa on otettava tavoitteeksi nuorten köyhyyden vähentäminen ja kannustinloukkujen purkaminen sekä järjestelmän yksinkertaistaminen. Tuki voi olla vastikkeellista, mutta tuen saamisen ehtojen tulee olla kohtuulliset.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Maahanmuuttajia koskevat tavoitteet ja toimenpiteet on sijoitettu selonteossa koulutusmuotojen yhteyteen, joten SLL esitti päähuomionsa maahanmuuttajien koulutukseen ja ohjaukseen luvun 3.1 kohdalla.

SLL tuo kuitenkin esiin huolen, etteivät maahanmuuttajataustaisten henkilöiden haasteet lopu vain opintopolkujen sujuvuuteen. On tärkeää mahdollistaa koulutuksen suorittaneille mahdollisuus työllistyä. Jo nyt maahanmuuttajien, vammaisten, romanien ja näkyviin vähemmistöihin kuuluvien työllistyminen on heikompaa. Yksi keino edistää työllistymistä on anonyymin rekrytoinnin käyttöönotto mahdollisimman laajasti.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Toimintaympäristön muutokseen liittyvät haasteet on tunnistettu eikä SLL:llä ole huomauttamista esitettyyn tilannekuvaan.

Tuomainen Jenni
Suomen Lukiolaisten Liitto